

c) Katastrofa, která postihla židovský národ v roce 70 po Kr., byla pro Matouše nepřehlédnutelným znamením, že každý, kdo zavrhne Ježíšovo poselství o nebeském království a také nepodmíněnou *spásnou* Boží vůli, která se v něm projevuje pro přítomnost (srov. 5,44n; 9,13; 13,30 aj.), musí počítat s tím, že bude také Bohem zavržen (srov. 21,43; 22,7; 23,34-38).

Tato skutečnost měla pro Matouše tak bytostný význam, protože k „církvi Ježíše Krista“ došlo jen tím, že lidé v Izraeli byli přes všechny odpor ochotni následovat Ježíše na jeho cestě „větší spravedlnosti“ (srov. 16,13-23). Jen to opravňovalo jejich existenci mimo Izrael, případně po Izraeli (srov. 21,43: „Proto vám pravím, že vám Boží království bude odňato a bude dáno národu, který ponese jeho ovoce.“). Z tohoto důvodu se Matoušovi neomrzelo ukazovat své církevní obci, buď formou „poučování učedníků“ (5-7; 10; 18 aj.), anebo formou Ježíšových rozhovorů se „znalci Písma a farizeji“, o kterých Matouš podává zprávu (9,1-17; 12,1-36; 23 aj.), co znamená, poučen *Ježíšem* (23,10; 28,20) *dokonale* plnit vůli Otce (5,48; 19,21). Neboť ani v životě těch, kteří již přijali pozvánku na „svatební hostinu“, ještě nebylo řečeno *poslední* slovo (srov. mimo 22,11-14 také 5,25n; 6,14n; 7,21-23 aj.).

d) Nebeské království není pro Matouše - na rozdíl od Marka - žádným tajemstvím, které může být jednotlivci jen „dáno“. Mnohem víc jsou pro něj srozumitelná „tajemství nebeského království“, pokud je jednatel ochoten vidět a slyšet (srov. Mt 13,10-17 na rozdíl od Mk 4,11n.21-23).

Zde spočívá vlastní důvod „poučného stylu“ evangelisty Matouše, jeho úsilí ozřejmit Ježíšovo poselství v souvislosti a na pozadí dějin Izraele (srov. mnohé citáty Písma). Kdo není slepý - o tom Matouš nepochybuje -, pozná, že Bůh v *Ježíšově* životě a působení „naplňoval“ svá dřívější slova, to jest, splňoval je.

e) Matoušovi nejde o nějaké hlubší či vyšší nahlédnutí, o gnózi, ani o přiznání k Ježíši Kristu (srov. 7,21n), nýbrž o správné *jednání* (srov. 7,23-27; 25, 31-46). Také v tom Matouš zachoval opět dědictví Izraele.

6. Členění

Matouš se při svém výkladu evangelia o Ježíši Kristu nadále přidržuje struktury Markova evangelia, ale dává úmyslně přítom své vlastní akcenty:

1,1-2,23	Ježíš - ztělesněná Boží věrnost.
V Ježíši, Immanueli, nacházejí dějiny Izraele své naplnění. Bůh se definitivně projevuje jako „Bůh s námi“.
3,1-4,11	Ježíš - pravý Boží Syn. Ježíš se osvědčuje svou poslušností vůči Boží vůli jako Boží Syn.
4,12-9,34	Nebeské království je zde!
Skutečnost, že Boží Syn s námi žije od tohoto okamžiku, neznámá jenom, že můžeme jít při plnění Boží vůle mnohem dále, než to bylo dosud možné. Znamená také, že se Bůh mnohem více přiblížil nám a naší zkušenosti jako ten, „který chce milosrdenství a ne oběti“.
9,35-12,50	„Kéž by mě však můj lid uposlechl...!“ (Ž 81,14). Kdybychom věděli, co vlastně chceme, naše doba by mohla vypadat lépe.
13,1-16,12	Semeno je zaseto.
Ať už to chceme přiznat nebo ne: Při všem našem jednání rozhodujeme také o tom, zda se <i>nebeské království</i> v našem světě objevuje anebo ne.
16,13-20,34	Církev Krista Ježíše. Lidé, kteří jsou ochotni dát si <i>od Ježíše</i> říci, co je vůle Boží.
21,1-25,46	Rozhodující konec.
Nestačí být povolán. Nestačí ani přijmout pozvání. Rozhodující je, jak budeme na konci před Bohem „vypadat“!
26,1-28,20	Ježíš-Immanuel - budoucnost Izraele a světa.
Tím, že Ježíš dal svůj život „za odpuštění hříchů“, ukázala se jeho láska silnější než všechna odmítání a nepřátelství. V tom, jen v tom spočívá naše budoucnost.

z normálního lidského manželství. Neboť božské synovství, o němž mluví víra, není biologickým, ale ontologickým faktem. Není to proces v čase, ale v Boží věčnosti: Bůh je vždy Otec, Syn a Duch. Početí Ježíše neznamená, že vzniká nový Bůh - Syn, ale že Bůh jako Syn v člověku Ježíši přijímá na sebe podobu člověka, takže on sám je 'člověkem.' (J.Ratzinger, Einführung in das Christentum, Kösel - Verlag München 1968, str. 225) (2)

Záleží jenom na tom: Bůh, který od Abrahama byl se svým národem a který se například (srov. Iz 7,1-17) v době krále Achaze nabídl svému národu zvláštním způsobem jako pomoc a ochrana, aby se beze strachu zřekl všech falešných spojení s mocnými tohoto světa, *tento* Bůh se spojil s námi lidmi posledním možným způsobem a navždy v Ježíši, aby nás osvobodil z osudu viny a hříchu. Proto má Mariino dítě nést jméno Ježíš, tzn. *Jahve je pomoc*, a proto také smíme Ježíše nazývat Immanuel, tzn. *Bůh je s námi* - stejně jako mluvil anděl k Josefovi:

„Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, svou manželku; neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého. Porodí syna a dáš mu jméno Ježíš; neboť on vysvobodí svůj lid z jeho hříchů. To všechno se stalo, aby se splnilo, co řekl Hospodin ústy proroka: ‚Hle, panna počne a porodí syna a dáji mu jméno Immanuel‘, to jest přeloženo ‚Bůh s námi‘.“ (Mt 1,20-23)

Ježíš - ztělesněná Boží věrnost

Když Bůh povolal Abrahama, slíbil mu: „Staň se požehnaním!... V tobě dojdou požehnání veškeré čeledi země“ (Gn 12,2n). Proto Bůh již nikdy svůj národ neopustil. I tehdy, když se Izrael k němu obrátil zády, zůstal Bůh Izraeli věrný, až se nyní s ním spojil v Ježíši způsobem nepředstavitelným a nepřekonatelným. Tak to zaslíbil již prorokem Ozeášem:

„Zasnoubím si tě navěky,
zasnoubím si tě spravedlností a právem,
milosrdenstvím a slitováním,
zasnoubím si tě věrností
a poznáš Hospodina.“
(Oz 2,21n)

Co Bůh přislíbil prorokem, nyní splnil:

„Slyšte mě, dome Jákobův,
všichni, kdo jste zůstali domu Izraelovu,
vy, kteří jste chováni již od života matky,
od matčina lůna na rukou nošení:
Já sám až do vašeho stáří,
až do šedin vás budu nosit.
Já jsem vás učinil a já vás ponesu,
budu vás nosit a zachráním.“
(Iz 46,3n)

Tak dosáhly dějiny Izraele v „Ježíši Kristu, synu Davida, synu Abrahamovu“ (Mt 1,1) svého cíle. Tak se stalo navždy pravdivé, co Bůh přislíbil Abrahamovi.

První křesťané našli odvahu věřit tomu skrze vzkříšení Ježíše ze smrti. Vzkříšení jim otevřelo oči, aby viděli, že Bůh byl s Ježíšem z Nazareta zvláštním způsobem - od počátku.

To je poselství, kterým začíná Matouš své evangelium. Tvoří základ všeho ostatního.

3. Klanění mudrců (2,1-12)

Že Bůh sám se zpřítomnil v Ježíši Kristu z Nazareta - tomu nelze jen tak snadno uvěřit rozumem. Co mohlo být důvodem *takového* kroku? Není to příliš mnoho uvěřit, že by Bůh měl o nás lidi takový zájem a že by k nám cítil tak hlubokou náklonnost?

Podobnou otázkou se zabýval už Izrael, když myslel na své vyvolení. Odpověď na to nalezneme v knize Deuteronomium:

„Nikoli proto, že byste byli početnější než kterýkoli jiný lid, přilnul k vám Hospodin a vyvolil vás. Vás je přece méně než kteréhokoli lidu. *Ale protože vás Hospodin miluje* a zachovává přísahu, kterou se zavázal vašim otcům, vyvedl vás Hospodin pevnou rukou a vykoupil tě z domu otroctví, z rukou faraóna, krále egyptského.“
(Dt 7,7n)

Alespoň ve světle Starého zákona je nemyslitelné a neuvěřitelné, že by Bůh neměl o nás zájem, protože nás miluje. A přesto - byl-li Bůh s Ježíšem skutečně tak hlubokým a neopakovatelným způsobem sjednocen, proč neskončil jeho život potom skvěleji? Proč Ježíš přesto *neuspěl*?

Na takové a podobné otázky dává první odpověď druhá kapitola našeho evangelia.

Nelze sice již u všech jednotlivostí této kapitoly jednoznačně říci, proč je Matouš do svého evangelia převzal. (Vědecká exegeze se domnívá, že Matouš našel největší část této kapitoly v tradici.) Přesto není pochyb, co jí chtěl *celkově* vyjádřit; neboť že by Matouš chtěl vyprávěním o návštěvě mudrců (2,1-12), o útěku do Egypta (2,13-15), o vyvraždění dětí v Betlémě (2,16-18) a o návratu z Egypta (2,19-23) zachytit jen *historické* události z Ježíšova dětství, je nepravděpodobné z více důvodů:

1. Herodes byl, jak známo, velmi nedůvěřivý. Kdyby skutečně od počátku ukládal o život „novorozenému králi Židů“ (v.2), sotva by se spolehl jen na to, že mu - neznámí! - mudrcové dodatečně podají zprávu, kde by mohl nalézt svého „soka“.

2. Vzhledem k nesporné surovosti Heroda Velikého byla by vražda dětí (v.16-18), ze které je obviňován, sice myslitelná, ale mimobiblické - Herodovi v žádném případě nenakloněné - židovské prameny o takovém masakru nic nevědí. Betlémské vyvraždění dětí lze chápat spíše jako paralelu k faraonem nařízenému usmrcení izraelských chlapců (viz dále).

3. Lukášův příběh z dětství (L 1-2) neví nic o návštěvě mudrců v Betlémě, ani o útěku do Egypta a *pozdějším* usídlení v Nazaretě. Lukáš spíše předpokládá, že Maria s Josefem už vždycky v Nazaretě žili (srov. L 1,26n.56; 2,4.39).

Máme tedy důvod předpokládat, že Matouš chtěl také druhou kapitolou svého evangelia „názorně podat abstraktní teologickou pravdu“.

**„Vyjde hvězda z Jákoba, povstane žezlo z Izraele!“
(Nu 24,17)**

Líčení návštěvy mudrců a na to navazující události v životě novorozeného Ježíše připomínají opět *dětství Mojžíšovo*. O něm podal zprávu Josephus Flavius:

„Zatímco se naši (tzn. Židé v Egyptě) museli zabývat takovými pracemi (tzn. stavbou pyramid), událo se něco, co v Egyptanech více oživilo touhu nás vyhubit. Jeden ze znalců Písma - neboť tito se vyznali v předpovědi budoucnosti - předpověděl králi, že se narodí chlapec z hebrejské krve, který dospěje, zničí vládu Egyptanů a Izraelity učiní mocnými. Vynikne zvláště ctností a vzpomínka na něho bude slavná. Tento výrok krále polekal a on poručil vhodit všechny izraelské chlapce hned po narození do řeky a tak je usmrtit. Egyptské porodní pomocnice mají přesně zjistit, kdy budou rodit hebrejské ženy, a pečlivě střežit dobu porodu.“
(Židovské starožitnosti 2,2.2)

U Matouše předpovídají narození královského dítěte *mudrcové* místo znalců Písma. To by mohlo mít různé důvody:

1. Věštec Bileám, kterého dal přivést „z východu“ Balák, moábský král, aby proklet Izraelity na jejich cestě do zaslíbené země, nemohl podle starozákonního vyprávění splnit tento úkol, neboť místo jednoho prokletí mu Hospodin vložil do úst trojí požehnání. Třetí z těchto božských věštek začala následovně:

„Výrok Bileáma, syna Beórova,
výrok muže jasnozřivého,
výrok toho, jenž slyší řeč Boží,
jenž má poznání od Nejvyššího,
jenž mívá vidění od Všemocného;
když upadá do vytržení,
má odkryté oči.
Vidím jej, ne však přítomného,
hledím na něj, ne však zblízka.
Vyjde hvězda z Jákoba,
povstane žezlo z Izraele.
Protkne spánky Moába,
témě všech Šétovců.“
(Nu 24,15-17)

Mnohé tyto věštby poukazovaly na budoucího Mesiáše. (Tak např. rabín Akiba aplikoval Nu 24,17 na vůdce 2. židovského povstání proti Římu [132-135 po Kr.] tak, že vložil jinak jeho původní jméno Simon Bar Kosiba jako *Bar Kokba* = *hvězdný syn*). Nikdo se nehodil lépe pro oznámení „východu hvězdy“ (Mt 2,2) než „*mudrci z východu*“ (Mt 2,1 - „*Magoi*“ byl původně název pro příslušníky perskomédské kněžské třídy, neboť se vyznali zvláště ve hvězdoprapectví a ve vykládání snů. Proto byl tento název později přenesen i na chaldejsko-babylonské hvězdopravce a astrology). Teprve v pozdější době se z *mudrců* stali *tři králové*, protože *tři* dary těchto mudrců jsou považovány ve Starém zákoně za dary královské (srov. Iz 60,6; Pís 3,6).

2. V roce 66 po Kr. přišli skutečně *mudrcové* z Persie s králem Tiridatem na základě předpovědi z hvězd za císařem Neronem do Neapole, aby mu vzdali úctu jakožto světovému králi. Potom se vrátili jinou cestou zpět. Tato událost mohla ovlivnit i vznik našeho vyprávění Mt 2,1-12 (kolom r. 80 po Kr.).

3. Protože Matouš hovoří jednoznačně o jednotlivé hvězdě a ne o hvězdné konstelaci, je méně pravděpodobné, že byl Mt 2,1-12 vyprávěn jako vzpomínka na velmi ojedinelou „konjunkci Jupitera“, tj. na konjunkci „Jupitera a Saturna v souhvězdí Ryb“ v roce 7 př. Kr. („Jupiter byl považován za hvězdu světového vládce a souhvězdí Ryb za znamení konce doby; planeta Saturn byla považována na Východě za hvězdu Palestiny. Když se setká Jupiter se Saturnem ve znamení Ryb, znamená to: V Palestině se v tomto roce objeví vládce konce časů.“ *E. Stauffer, Jesus - Gestalt und Geschichte, Bern 1957, str. 35.*) Nebyla-li zmínka o mudrcích v Mt 2,1-12 způsobena zaslíbením v Nu 24,17 (viz dříve), mohlo by se spíše myslet na to, že byli mudrci znalí hvězd uvedeni místo vykladačů znalých Písma (při narození Mojžíše!), protože podle antického smýšlení vysvitla na nebi *hvězda* při narození každého člověka a při jeho smrti opět zmizela. Čím významnější byl člověk, tím jasnější a nepřehlédnutelnější byla jeho hvězda.

(Takovou hvězdou prý bylo oznámení hvězdopracům krále Nimroda narození Abrahama!) (3)

Ať už je tomu tak či onak - mudrci měli pro Matouše jasný a zcela vlastní význam: *Ztělesňovali pohanství, které - jako později pohanokřesťané! - zvěstuje židovskému národu narození jeho Mesiáše. Od začátku však tato zvěst nebyla schopna pohnout těmi, na kterých nejvíce záleželo.*

„Neboť tak je psáno u proroka...!“

Izraelští teologové to věděli. Znali svá svatá Písma. Věděli tedy nejenom, kde se Mesiáš narodí, ale i jaké funkce bude plnit podle Boží vůle:

„(Herodes) svolal proto všechny velekněze a zákoníky lidu a vypsával se jich, kde se má Mesiáš narodit. Oni mu odpověděli: „V judském Betlémě; neboť tak je psáno u proroka:

A ty Betléme v zemi judské,
zdaleka nejsi nejmenší mezi knížaty judskými,
neboť z tebe vyjde vévoda,
který bude pastýřem mého lidu, Izraele.“
(Mt 2,4-6)

Nalistujeme-li však *starozákonní* biblické místo, o které se Matouš zřejmě opíral, zjistíme, že citoval „trochu nepřesně“; neboť u proroka Micheáše čteme:

„A ty, Betléme efratský,
ačkoli jsi nejmenší mezi judskými rody,
z tebe mi vzejde ten, jenž bude vládcem v Izraeli,
jehož původ je odpradávná, ode dnů věčných.
I když je Hospodin vydá vplen
do chvíle, než rodička porodí,
zbytek jeho bratří se vrátí zpět
k synům Izraele.
I postaví se a bude je pást v Hospodinově moci,
ve vyvýšeném jménu Hospodina, svého Boha.“
(Mi 5,1-3)

Proč necitoval Matouš toto místo *cele*? A proč se nedržel *přesně* biblického textu? Nemanipuloval takto nezodpovědným způsobem Písmo svaté? Abychom pochopili evangelistovo počínání, musíme se přece jenom ještě obšírněji zabývat židovským výkladem Bible v tehdejší době.

Židovský biblický výklad v Ježíšově době

Od návratu z babylonského exilu bylo izraelskému národu zřejmé, že musí poslouchat *Boží* slovo, nechce-li svou budoucnost znovu pokazit. S jedním z nejpůsobivějších příkladů se setkáváme u proroka Nehemjáše, kde je líčen život v Jeruzalémě a v Judei *po* babylonském exilu:

„Všechen lid se shromáždil jednomyslně na prostranství před Vodní branou a vyzvali znalce Zákona Ezdráše, aby přinesl knihu Mojžíšova zákona, který vydal Hospodin Izraeli. Kněz Ezdráš tedy přinesl Zákon před shromáždění mužů i žen, všech, kteří byli schopni rozumět, aby jej slyšeli, prvního dne měsíce sedmého. Četl z něho na prostranství před Vodní branou od svítání až do poledne mužům i ženám, těm, kteří byli schopni rozumět. Všechen lid pozorně naslouchal slovům z knihy Zákona.

Nehemjáš, který byl místodržícím, a kněz Ezdráš, znalec Zákona, a levité, kteří vysvětlovali lidu Zákon, řekli všemu lidu: ‚Dnešní den je svatý Hospodinu, vašemu Bohu. Netruchlete a neplačte.‘ Všechen lid totiž plakal, když slyšel slova Zákona. Dále jim řekl: ‚Jděte, jezte tučná jídla a pijte sladké nápoje a pošlete dárky těm, kdo nemají nic připraveno. Dnešní den je zajisté svatý našemu Pánu. Netrapte se! Radost z Hospodina bude vaší záštitou.‘ Také levité utěšovali všechny lid: ‚Utíste se. Dnešní den je svatý, netrapte se!‘ I rozešel se všechny lid, aby jedli a pili a posílali dárky; uspořádali velmi radostnou slavnost, protože porozuměli slovům, která jim byla zvěstována.“ (Neh 8,1-3.9-12)

Od této doby bylo pro židovský národ stále samozřejmější dívat se na svůj život a promýšlet jej ve světle svého Písma svatého - a to nejen proto, aby mohli smysluplně utvářet vlastní *soukromý* život, nýbrž také, aby pochopili hlouběji své *dějiny*. Vždyť jak často otevřel Bůh právě svým posledním prorokům *pohled do hloubky dějin*. Proto bylo možné číst například u proroka Zacharjáše, který vystoupil rovněž po exilu:

„Hle, přichází den Hospodinův. Budou se mezi vámi o tebe dělit jako o kořst. Shromáždím k Jeruzalému do boje všechny pronárody. Město bude dobyto, domy vypleněny, ženy zhanobeny. Polovina města bude vysídlena, zbytek lidu však nebude z města vyhlazen. Hospodin vytáhne a bude bojovat proti oněm pronárodům, jako bojoval kdysi v den bitvy. V onen den stanou jeho nohy na hoře Olivové, ležící na východ od Jeruzaléma. Olivová hora se rozpolčí vpůli od východu na

západ velmi širokým údolím. Polovina hory uhne k severu a polovina k jihu. Vy pak budete utíkat údolím mezi těmito mými horami, neboť to horské údolí bude sahat až k Asalu. Budete utíkat, jako jste utíkali před zemětřesením za dnů judského krále Uzijáše. Pak přijde Hospodin, můj Bůh, a s tebou všichni svatí, Bože. V onen den nebude světlo, vše vzácné ztuhne mrazem. A nastane den jediný, známý jen Hospodinu, kdy nebude den ani noc; i za večerního času bude světlo. V onen den poplynou z Jeruzaléma živé vody, polovina k moři východnímu, polovina k západnímu, v létě jako v zimě. Hospodin bude Králem nad celou zemí; v onen den bude Hospodin jediný a jeho jméno jediné. Celá země se promění jakoby v rovinu, od Geby až k Rimónu jižně od Jeruzaléma; ten bude vysoko a v klidu na svém místě, od brány Benjaminské až k místu první brány, totiž k bráně Nárožní, od věže Chananeelu až ke Královským lidům. Budou tu sídlit a nebude už klatby. Jeruzalém bude bydlit v bezpečí.“ (Za 14,1-11)

Skrytý smysl v Božím slově

Ostatně proroci nemluvíli vždy tak jasně o budoucích dějinách Izraele. Někdy vyžadovala jejich slova dalšího Božího zjevení, aby byla zcela pochopitelná. O tom hovoří třeba prorok Daniel:

„V prvním roce vlády Darjaveše, syna Achašvérošova, který byl médkého původu a byl králem nad královstvím kaldejským, v tom prvním roce jeho kralování jsem já Daniel porozuměl z knih počtu roků, o nichž se stalo slovo Hospodinovo proroku Jeremjášovi; vyplní se, že Jeruzalém bude po sedmdesát let v troskách. Obrátil jsem se k Panovníku Bohu, abych ho vyhledal modlitbou a prosbami o smilování v postu, žíněném rouchu a popelů...

Ještě jsem rozmlouval a modlil se, vyznával hřích svůj i hřích Izraele, svého lidu, a předkládal Hospodinu, svému Bohu, své prosby o smilování za svatou horu Boží, tedy ještě jsem rozmlouval v modlitbě, když Gabriel, ten muž, kterého jsem prve viděl ve vidění, spěšně přilétl a dotkl se mě v době večerního obětního daru. Poučil mě, když se mnou mluvil. Řekl: ‚Danieli, nyní jsem vyšel, abych ti posloužil k poučení. Prve při tvých prosbách o smilování vyšlo slovo a já jsem přišel, abych ti je oznámil, neboť jsi vzácný Bohu. Pochop to slovo a rozuměj vidění.

Sedmdesát týdnů let je stanoveno tvému lidu a tvému svatému městu, než bude skoncováno s nevěrností,

než budou zapečetěny hřchy,
než dojde k zproštění viny,
k uvedení věčné spravedlnosti,
k zapečetění vidění a prorocství,
k pomazání svatyně svatých.

Věz a pochop!

Od vyjití slova

o navrácení a vybudování Jeruzaléma
až k pomazanému vévodovi
uplyne sedm týdnů.

Za šedesát dva týdny
bude opět vybudováno
prostranství a příkop.

Ale budou to svízelné doby.

Po uplynutí šedesáti dvou týdnů
bude pomazaný zahlazen a nebude již.

Město a svatyni

uvrhne do zkázy lid vévody, který přijde.

Sám skončí v povodni,

ale až do konce bude válka.

Je rozhodnuto o pustošení.

Vnutí svou smlouvu mnohým

v jednom týdnu

a v polovině toho týdne

zastaví obětní hod i obět přídavnou.“

(Da 9,1-3.20-27)

Co zde zažil Daniel zvláště působivým způsobem, nebyla v očích zbožných Židů žádná nedosažitelná výjimka. Protože Bůh dal Izraeli své slovo, „bude z něho žít“ (Lv 18,5), nemohla už existovat doba, v níž by Boží slovo nemělo co říci. Kdo prosil Boha dostatečně vroucně, směl doufat, že nalezne „v Zákoně a Prorocích“ ony rozhodující odpovědi a nařízení, které mu pomohou hlouběji pochopit svou vlastní přítomnost a budoucnost.

Dobrý příklad pro toto přesvědčení nalezneme ve společenství těch zbožných, kteří se od 2. pol. 2. století př. Kr. usadili v Kumránu na severozápadním konci Mrtvého moře. Pro ně bylo samozřejmé, že viděli a chápali svou zvláštní situaci - vždyť se přece stáhli z veřejného života Izraele - ve světle „Zákona a Proroků“. Velmi uvědoměle zněl jeden z jejich předpisů: „A na místě, kde je deset mužů, nemá chybět ten, který den a noc neustále zkoumá Zákon, jeden po druhém.“ (Pravidla obce 1 QS 6,6n) Nic nebylo důležitější než výklad Božího slova ve vlastní době a situaci.

Prorok Abakuk - nově vyložen

Pozoruhodné svědectví tohoto úsilí vykládat slovo Bible ve *vlastní době* tvoří kumránský komentář k proroku Abakukovi. K 5. verši první kapitoly:

„Pohledte na pronárody, popatřte!

Ustrnete údivem nad tím, co vykonám za vašich dnů.

Nebudete věřit, až se o tom bude vypravovat.“

K tomuto verši stojí například ve „Výkladu knihy proroka Abakuka“:

„Výklad toho slova se vztahuje na odpadlíky spolu s mužem lži; neboť neuposlechli slova učitele spravedlnosti z Božích úst; (vztahuje se také) na odpadlíky od Nové smlouvy; neboť nedůvěřovali Boží smlouvě a znesvětili jeho svaté jméno. A taktéž se vztahuje výklad toho slova na všechny odpadlíky na konci dnů. To jsou všichni násilníci, kteří znásilňují smlouvu, kteří nevěří, když slyší všechno, co přijde na poslední pokolení, z úst kněze, kterého Bůh poslal do středu obce, aby vyložil všechna slova svých služebníků, proroků, skrze něž zjevil Bůh vše, co přijde na jeho národ a jeho zemi.“

(Habakuk - Midraš 1 QpHab 2,1-10)

S tímto výkladem biblického textu smíme mít nejpozději tehdy problémy, vezmeme-li si sami k ruce Bibli; neboť pak poznáme velmi rychle, že při tomto Božím slově myslel prorok na něco zcela jiného: na *pohanský národ*, skrze něž Bůh vykoná svůj soud! Je-li tomu tak, *nevložil* kumránský teolog do tohoto textu mnohem více, než v něm opravdu je? Chtěl skutečně prorok Abakuk předpovědět všechno to, co z tohoto textu vyčetli lidé z Kumránu?

Kumránští teologové by našim pochybnostem asi odporovali tím, že nezáleží jen na tom, co chtěl *prorok* říci. Vždyť by skrze něho dostal slovo *Bůh* - a protože Bůh vidí všechnen čas, proč by nemohl skrze proroka mluvit také již o věcech, které se stanou teprve později v dějinách? Jistě, prorok mohl sotva tušit, že Boží pohled šel dále než jeho. Ale to přece nebylo překážkou - alespoň tak dlouho ne, dokud hleděli oba „stejným směrem“; neboť pak mohl Bůh někomu v pozdější době - třeba učiteli spravedlnosti v Kumránu - nadto zjevit, co měl *vlastně* před očima při dřívějších slovech proroka.

Příklad z naší křesťanské víry: Učedníci proroka „Deuteroizajše“ objevili v pohledu na svého trpícího mistra - Božího služebníka -, že Bůh nám lidem poskytuje možnost *zástupnictví*. Tento „neuvěřitelný“ vhléd (Iz 53, 1), který byl pro ně nesmírně důležitý, dali pochopitelně „na papír“ - tak jak to dnes čteme u Iz 52,13-53,12. To znamená, že Iz 52,13-53,12 hovoří nejprve o určitém prorokovi v dějinách Izraele. Nebylo by tedy možné, že bylo těmto prorokovým učedníkům poskytnuto poznání (ne jenom, ale již také) v *pohledu na Ježíše*? Bylo by možné, že Boží pohled tehdy, když daroval skrze svého Ducha prorokovým učedníkům toto i pro ně důležité poznání, nasměřoval jen na proroka, nýbrž přes něj také již na Ukřižovaného? Potom bychom ale *nedostali* textu Iz 52,13-53,12, kdybychom tvrdili, že pojednává *jen* o osudu tehdejšího proroka! Ovšem tento *svůj* (přesahující) pohled mohl Bůh zjevit teprve později Ježíšovým učedníkům, prvním křesťanům. Budeme muset tedy lidem z Kumránu dát nejprve za pravdu: Boží slovo může obsahovat více, než tušil ten, kdo toto slovo jako první formuloval v Božím duchu, v Božím světle.

Exegeze na scestí?

V „Zákoně a Prorocích“ existují však také místa, která, jak se zdá, neřekají té či oné přítomnosti nic. Jak je třeba s nimi zacházet?

Podle židovského chápání existovalo více možností: buď se tyto „nic neřekající“ části textu přeskočily, anebo se zkuselo získat z nich *nový* smysl tím, že byly vyňaty z původní souvislosti, případně byla trochu pozměněna jejich výslovnost či psaný styl.

Dobrý příklad nalezneme třeba tam, kde kumránský teolog cituje ve svém výkladu knihy proroka Abakuka místo Abk 2,5n. Zahledíme-li se totiž pozorněji na *jeho* biblický text, je nápadné, že trochu *změnil* některá slova, takže se nyní „biblický text“ hodí lépe na jeho situaci! (Místo „a všechny pronárody se kolem něho shromáždily a všechny národy se kolem něj *shlukly*“ je v nám dochovaném textu: „i kdyby [= opovážlivec] pro sebe zabral všechny pronárody a všechny národy shromáždil k sobě“!) *Jeho* citát z knihy proroka Abakuka tedy zní:

„Spíše nechá bohatství pyšného muže na holičkách, takže nebude mít trvání; ten, který do široka rozevírá svůj chřtán jako podsvětí a je nenasytý jako smrt. A všechny pronárody se kolem něj shromáždily, všechny národy se kolem něj *shlukly*.

Nebudou mu všichni zpívat posměšné popěvky, vysmívat se mu v hádankách a říkat: Běda tomu, kdo shromažďuje to, co mu nepatří? Jak dlouho se bude zatěžovat touto loupeží.“

K tomu píše kumránský exegeta:

„Jeho výklad se vztahuje na bezbožného kněze, který byl nazván podle jména pravdy, když přijal svůj úřad. Když se ale chopil vlády v Izraeli, jeho srdce se povýšilo a opustil Boha a jednal kvůli bohatství nevěrně vůči Zákonu. A loupil a shromažďoval bohatství násilníků, kteří se vzbouřili proti Bohu. Vzal i bohatství národů, takže na sebe navršil vinu zadlužení, a šel cestami hanebností ve vsi špinavé nečistotě.“ (Habakuk - Midraš 1 QpHab 8,8-13)

Budeme-li přesněji sledovat tento výklad, uvidíme, že byla pro něj důležitá jen část prorokova textu. Nedovídáme se nic o *pronárodech* a *národech*, které se shromáždily kolem „pyšného muže“, ani o těch, kteří mu *zpívají posměšné popěvky* a *vysmívají se mu v hádankách*. Zřejmě byly tyto výpovědi pro kumránského vykladače „nic neřekající“, takže si jich mohl nevšimnout. Pro druhou možnost, při které je v biblickém textu shledán *nový* smysl tím, že je vykládán *nezávisle* na své původní souvislosti - pro tuto možnost dává výklad obou následujících veršů z knihy proroka Abakuka dobrý příklad. Citát kumránského teologa zní:

„¹²Pověřil jsi ho soudem, Skálo, pověřil jsi ho, aby trestal. ¹³Očima příliš čistýma, než aby mohly hledět na zlo, a na trápení se nechceš dívat.“ (Abk 1,12n)

Když tento citát srovnáme s biblickým textem, zjistíme dvě věci:

12. verš je závěrečnou částí otázky, která se vztahuje na zmíněný „krutý pronárod“, jenž zpřítomňuje Boží soud.

13. verš je naopak počátkem *nové* otázky, která s údivem směřuje k Bohu a pokračuje: „Proč tedy trpíš věrolomně...?“

Tím, že vykládající autor spojil tyto původně rozdělené verše a nehleděl na to, že se první část jeho citátu vztahuje na cizí národ, druhá část ale na Boha, mohl *oba* verše vyložit ve smyslu kumránské obce! Jeho výklad obou veršů totiž zní:

„Výklad slova je ten, že Bůh nezničí svůj národ rukou pronárodů, nýbrž do ruky svých vyvolených vloží Bůh soud nad všemi pronárody, a skrze jejich tresty budou pykat všichni, kdo se jeho lidu rouhali, (a to skrze ty), kteří zachovávali jeho zákony i v zármutku. Neboť to se myslí, když je napsáno: Oči-ma příliš čistýma, než aby mohly hledět na zlo. Jeho výklad je, že nežili ve smilství ve své myslí v době rouhání.“
(Habakuk - Midráš 1 QpHab 5,3-8)

Ovšem, nejpozději zde by se v nás opět mohl pohnout nesouhlas. Dá se s biblickým textem zacházet tak „velkoryse“? Není takový výklad Písma velmi libovolný? Nejsou zde prorokovi podloženy věci, které nechtěl nikdy říci?

Dva druhy pochopení Písma

Musíme přiznat, že v naší exegezi dnes již nedokážeme takto zacházet s biblickými texty, neboť se většinou ptáme: „Co tím chtěl biblický autor *tenkrát* říci?“ Stalo se pro nás samozřejmé, že biblické texty vykládáme „historicko- kriticky“. I když sami přiznáme, že Bůh mohl skrze proroka říci více - a možná i chtěl říci - než si sám prorok uvědomoval, přesto se cítíme vázáni na doslovné znění a na souvislost *textu* Písma. Každý jiný způsob biblického výkladu bychom mohli - alespoň zpočátku - považovat za dosti libovolný.

A přesto ukazujeme těmito svými výhradami a námitkami k raně židovským biblickým výkladům jen to, že jsme jim (stále ještě) neporozuměli, neboť jim nikdy nešlo o „historicko-kritický“ výklad. Nešlo jim primárně o to, co prorok řekl nebo myslel *kdysi*. Písmo svaté bylo pro ně spíše *celkem*, který právě ve své celistvosti vydával svědectví o neustálých, stále trvajících dějinách Boha se svým národem. Proto nebylo možné vidět jakýkoli text „izolovaně“, proto nebyl žádný text zaměřen *jen* na Boha nebo *jen* na určitou skupinu lidí. V celistvosti dějin se mohlo biblické slovo s různými akcenty obrátit na nejrůznější adresáty. Také proto se v něm daly stále znovu objevovat *nové* souvislosti a slyšet *nové* výpovědi.

Moderní paralela

Kdybychom měli nyní stále ještě pochybnosti; kdybychom stále ještě stáli značně rezervovaně vůči raně židovskému způsobu výkladu Bible, měli bychom si poslechnout současného autora.

Ve svých Frankfurtských *přednáškách poetiky* líčí Christa Wolfová, co pro ni znamenalo, když „zcela náhodně“ narazila při čtení *Oresteie* od Aischyla na postavu Kassandry; jak se tím pro ni otevřely zcela nové vhledy:

„Milá A., je to začarované. Od té doby, co jsem začala - nosím jméno ‚Kassandra‘ před sebou jakožto legitimaci či heslo - vstupovat do těch oblastí, do kterých mne vede, zdá se, že všechno, co mě jinak potkává, ‚s tím‘ souvisí. Doposad rozdělené se spojilo za mými zády, do dosud tmavých, nevědomých prostorů padá trochu světla, pod tím, před tím (určení místa a času splývají) lze v šeru předpokládat další prostory, čas, který si uvědomujeme, jen tenoučký světlý proužek na ohromném, z větší části tmavém těle. Rozšířením úhlu pohledu, novým nastavením hloubkového zaostření se moje síť vidění, kterou vnímám naši dobu, nás všechny, tebe, sebe sama, rozhodně změnila. Je to srovnatelné s onou dřívější rozhodující změnou, kterou prodělalo mé myšlení, můj pohled a můj pocit sebe sama i můj vlastní nárok na sebe před více než třiceti lety prvním osvobozujícím a osvětlujícím seznámením s marxistickou teorií a způsobem pohledu. Když se pokouším si ujasnit, co se tu děje, či co se stalo, tak je to v nejobecnějším smyslu rozšíření toho, co je pro mne ‚skutečné‘; ale také podstata, vnitřní struktura a pohyb této skutečnosti se změnila a téměř denně se mění dále, nedá se to popsat...“ (*Chr. Wolf, Voraussetzungen einer Erzählung: Kassandra, Sammlung Luchterhand 456, Darmstadt und Neuwied, 1984, str. 130n*)

To ale přece znamená: Je zřejmě možné *objevit souvislosti* mezi činy, slovy, lidmi a příběhy, které na první pohled nejsou v žádném vztahu, jakmile se na ně zaměříme pod rozšířeným aspektem. Bylo by tedy pošetilé přiznat jim pouze ten význam, který měly na svém původním místě „samy pro sebe“.

Toto poznání tvoří tedy také klíč pro pochopení židovského výkladu Bible v Ježíšově době. Otázkou nebylo (jenom) to, jaký význam mělo určité slovo v Písmu sv. jednou v minulé době. Šlo spíše o to slyšet a chápat jednotlivá slova a příběhy, které lze číst „v Zákoně a v Prorocích“, v souvislosti se společnými a trvajícimi

dějiny Boha a Izraele. (Co bylo pro Christu Wolfovou jméno „Kassandra“ nebo „marxistická teorie a pohled“, bylo pro výklad třeba slovo: „Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný. Budeš milovat Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou“ (Dt 6,4n). Proto nebylo v očích židovských zbožných vůbec troulalé, vykládat a užívat biblické texty pod aspektem rozšířeným na vlastní dobu, aby byl takto objeven jejich často ještě skrytý smysl.

Nyní by nám už nemělo být zatěžko pochopit, proč Matouš tak často cituje *texty* ze svého Písma svatého, našeho Starého zákona. Stejně jako šlo kumránskému společenství o to, aby pomocí „Zákona a Proroků“ hlouběji pochopili své dějiny, které měly svůj počátek v „učiteli spravedlnosti“, tak šlo Matoušovi také o to, nevidět události kolem Ježíše, jež ovlivnily neméně rozhodně jeho přítomnost, „jen pro sebe“, nýbrž vidět je v souvislosti s velkými, stále ještě trvajícím dějinami Boha se svým vyvoleným národem, aby bylo možno takto poznat jejich *plný* smysl.

Proto také Matoušovi nezáleželo na „písmenech textu“. Důležité byly ty části biblického textu, které mohly něco říci k jednotlivým událostem. Tak mohl Matouš onen text z proroka Micheáše (=Mt 2,6) jednak *zkrátit*, jednak *rozšířit* narážkou na slovo Boží k Davidovi (2 S 5,2), aniž by tím utřil výčitky svých (teologických) protivníků, že s biblickým textem zachází dost libovolně, a proto také ne velmi přesvědčivě. V tom totiž byli on a jeho protivníci právě zajedno: texty „Zákona a Proroků“ patří *dohromady*. Jen když je slyšíme a vidíme v souvislosti, odkrývají nám své celé poselství.

V *jednom* bodě se však Matouš přece jenom odlišuje od chápání Písma svých židovských současníků. Velmi brzy na to narazíme. Nejprve mu však záleželo jen na tom:

Velebnější a znalci Písma v národě, tzn. ti, kteří byli směrdatní pro židovskou víru, *mohou* podat zprávu o Mesiáši na základě Zákona a Proroků (Mt 2,4-6). *Znají, co mají znát*.

Jenom vědět o tom nestačí!

Ovšem můžeme se ptát: Když věděli velekněží a znalci Písma tak dobře o Mesiášovi, proč se tedy přesto s Ježíšem nesešli? Proč odmítali Ježíše potom jako *svého* Mesiáše?

První odpověď na tuto otázku se zdá být jednoduchá. Velebnější a znalci Písma neměli od počátku žádný přístup k Ježíšovi, protože se nenechali pohnout svým věděním. Je možné vědět velmi přesně o Bohu a o jeho Pomazaném a umět pomocí Písma vykládat přesně to, co „pohany“ přivedlo na správnou cestu - a přesto stát Kristu dál než ti, kteří hledají radu. Neboť jen o těch, kteří se vydali na cestu, platí:

„A hle, hvězda, kterou viděli na východě, šla před nimi, až se zastavila nad místem, kde bylo to dítě... Vešli do domu a uviděli dítě s Marií, jeho matkou; padli na zem, klaněli se mu...“ (Mt 2,9-11)

Přece se ale budeme dále ptát, co to skutečně bylo, co zabránilo velekněžím a znalcům Zákona vydat se na cestu za „Mesiášem a pastýřem Izraele“.

Opět nedává Matouš abstraktní odpověď. Tak jako zodpovídá Bible otázku: „Proč se stalo Boží *dobré* stvoření tak *zlé*?“ pomocí příběhu o Adamovi a Evě, Kainu a Ábelovi a o stavbě babylonské věže, tak *pokračuje* Matouš ve vyprávění „Ježíšova dětství“, aby předem znázornil, v čem spočíval důvod veškerých pozdějších rozporů mezi Ježíšem, velekněžími a znalci Zákona. (Tzn., „příběh z Ježíšova dětství“ je ve struktuře evangelia srovnatelný s umístěním pradějin v Pentateuchu, pěti Mojžíšových knihách!)

Ještě jednou se setkáváme s motivy z „dějin Mojžíše v Egyptě“.

4. Vzpomínky na Egypt (2,12-13)

„Mojžíše v Egyptě“ připomíná nejprve vyprávění o útěku Svaté rodiny do Egypta (v. 13-15). Ale také při druhém poukazu na Josefa, který se dal na cestu s dítětem a jeho matkou, pomysleme na příběh o Mojžíšovi, neboť tak je psáno ve Druhé knize Mojžíšově:

„Hospodin pak řekl Mojžíšovi ještě v Midjánu: ‚Jen se vrať do Egypta, neboť zemřeli všichni, kteří ti ukládali o život.‘ Mojžíš tedy vzal svou ženu a syny, posadil je na osla a vrátil se do egyptské země.“ (Ex 4,19n)

Nakonec není usnesení krále Heroda zbavit se nebezpečného soka zabitím novorozenců (v.16n) „nic nového“; neboť tak reagoval již faraon na zvěst o (nastávajícím) narození Mojžíše.

Není těžké poznat, co chtěli vyjádřit ti, kteří vyprávěli příběh z Ježíšova dětství tak výrazně podobně jako příběh Mojžíšův, neboť podle tohoto líčení nereagovali mocní židovského národa na narození Mesiáše *jinak než egyptský faraon* na zvěst o příchodu doby, kdy Bůh osvobodí svůj národ. Vyjádřeno jinak: byl to strach z toho, že by Bůh mohl v nejbližší době skutečně osvobodit svůj národ skrze Mesiáše, „knížete a pastýře národa“ (v. 6), což učinilo z vůdců židovského národa od počátku (aktivní a pasivní) nepřátele.

„*Neboť se mělo splnit...*“

Všechno to ovšem nebránilo Bohu splnit v Ježíšově životě od počátku svou věčnou, tzn. *věrnou* vůli. Na tom především záleželo *Matoušovi* - a proto cituje v této druhé kapitole zvláště často texty Písma (v. 5n.15.17n.23).

Smysl těchto citátů pochopíme lépe, budeme-li si všimnout, že se v nich Matouš nápadným způsobem odlišuje od židovských výkladů Písma.

Viděli jsme, že pro židovství v době přelomu bylo samozřejmě vykládat svou přítomnost ve světle Zákona a Proroků, neboť bylo přesvědčeno, že Bůh myslel také již

na tuto pozdější dobu, když mluvil skrze proroky. Přesto však nikdy nenalezneme v jejich výkladu Písma úvodní formulku: „Tak se splnilo, co řekl Pán ústy proroka.“ (Srov. v. 15, podobně v. 17.23;4,14 aj.) Tuto větu nalezneme jen v novozákonním písemnictví, především v Matoušově evangeliu.

Jak to máme chápat? Nenutí nás toto zjištění vzít zpět dříve vyřčený úsudek, podle něhož je myšlenka o „splnění Božího zaslíbení“ Matoušovi cizí?

Určitě ne! Kdyby totiž izraelští teologové již použili obrat: „*Splnilo se, co Bůh řekl*“, nešlo by jim o nějaká zaslíbení, která se naplnila, nemysleli by ve schématu „zaslíbení - splnění“, bylo by pro ně jen důležité, že určité Boží slovo již *nebylo otevřené*: Boží slovo se stalo přítomností!

Například poté, kdy král Šalomoun sesadil kněze Ebjátara z domu Élího a určil na jeho místo kněze Sádoka v jeruzalémském svatostánku, zjišťuje biblické vyprávění:

„I zapudil Šalomoun Ebjátara, takže přestal být Hospodinovým knězem, a tak se *naplnilo* Hospodinovo slovo, které *vyslovil* proti domu Élího v Šílu.“ (1 Kr 2,27)

Podobným způsobem vyznal Šalomoun, když při posvěcení chrámu v Jeruzalémě žehnal národu:

„Řekl: ‚Požehnán buď Hospodin, Bůh Izraele, který vlastními ústy mluvil k mému otci Davidovi a vlastní rukou *naplnil*, co řekl... Hospodin splnil své slovo, které *vyřkl*. Nastoupil jsem po svém otci Davidovi...‘“ (1 Kr 8,15.20)

„Neboť se mělo splnit, co Bůh řekl.“ (Srov. 1,22; 2,15.22.) - To tedy znamenalo pro Matouše pokaždé: *V Ježíšově životě pozvedl (od počátku!) Bůh své slovo*. To je vlastní důvod, proč si již od Ježíšova narození nemůžeme „dovolit“ nevsimnout si Ježíše, jeho osoby a jeho národa.

II. Ježíš - pravý Boží syn (3,1-4,11)

1. Jan Křtitel (3,1-12)

Na počátku 3. kapitoly přejímá Matouš svou „hlavní předlohu“, Markovo evangelium. Také pro něj tvoří kázání Jana Křtitele úvod k veřejnému Ježíšovu působení (srov. 3,1-12 s Mk 1,1-8, jakož i SKK/NT 2, str. 17 - 21). Matouš však ve svém líčení působení Jana Křtitele dává důraz na něco jiného než Marek.

Jen u Ježíše je možné odpuštění hříchů

Janův křest nezpůsobuje v Matoušových očích odpuštění hříchů, neboť odpuštění hříchů je pro něj nerozlučitelně spjato s Ježíšovou osobou (srov. 1,21; 26,28). Zatímco Marek píše:

„To se stalo, když Jan Křtitel vystoupil na poušti a kázal: ‚Čiňte pokání a dejte se pokřtít na odpuštění hříchů‘“ (Mk 1,4; podobně i L 3,3)

je u Matouše pouze:

„Za těch dnů vystoupil Jan Křtitel a kázal v judské poušti: ‚Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království nebeské‘“ (3,1n).

Dva postřehy neponechávají důvod k pochybnostem, že Matouš zde opakuje vlastními slovy kázání Jana Křtitele:

a) V žádném z „uvedených kázání“ nezdůvodňuje Jan Křtitel svou výzvu k obrácení příchodem „Božího království“ (srov. Mt 3,7-12; Mk 1,7n; L 3,7-18; J 1,19-34).

b) Hovořit o „nebeském království“ místo o „Božím království“ je typické *pro Matouše*, neboť s pojmem „nebeské království“ se setkáváme jenom v Matoušově evan-

geliu. (Palestinští Židé se totiž báli vyslovit slovo „Bůh“, protože Desatero zakazovalo jakékoliv zneužití jména Božího, takže raději mluvili všeobecně o „nebi“ než o „Bohu“. To platí také o autorovi Matoušova evangelia. *Věcně* ovšem neexistuje žádný rozdíl mezi „nebeským královstvím“ a „Božím královstvím“!) Matoušovi již nestačí jen citovat Jana Křtitele. Cítil se zřejmě nucen vyjádřit nejprve vlastními slovy, co *vlastně* Jan Křtitel řekl, neboť jen tak mohl ozřejmit, že Jan Křtitel i Ježíš zvěštovali v zásadě totéž: *příchod Božího království!* Co však mohlo Matouše opravňovat k takovému „novému znění“, k takové jazykové změně v kázání Jana Křtitele?

Izrael je na konci!

Výrazněji než Marek zdůrazňuje Matouš bezvýchodnou situaci izraelského národa tím, že nyní dává slovo (srov. také SKK/NT 21, str. 17-21) i svému druhému prameni, takzvaným Logiím. Nikdo nemá budoucnost jenom proto, že je údem vyvoleného národa:

„Nemyslete si, že můžete říkat: ‚Náš otec je Abraham!‘ Pravím vám, že Bůh může Abrahamovi stvořit děti z tohoto kamení. Sekera už je na kofeni stromů; a každý strom, který nenese dobré ovoce, bude vyřazen a hozen do ohně“ (v. 9n).

Neexistuje již žádná kolektivní jistota. Budoucnost jednotlivce záleží nyní také v Izraeli jednak na *změněných* plodech, které jednotlivec svým životem přinese:

„Neste tedy ovoce, které ukazuje, že činíte pokání“ (v.8).

Budoucnost jednotlivce ale zároveň spočívá na druhé straně v ruce toho, který přijde *po* Janovi:

„Lopata je v jeho ruce; a pročistí svůj mlat, svou pšenici shromáždí do sýpky, ale plevy spálí neuhasitelným ohněm“ (v.12).

V tom je pro Matouše vlastní důvod, proč již Jan Křtitel zvěštoval příchod Božího království.

Právě on zvěštoval lidem v Izraeli, že jsou se svými dějinami *u konce*. A právě on již zvěštoval toho, který svým konáním nevedl nic jiného než Boží království, království

nebeské - i když ještě neměl jasný obraz toho, jakým překvapujícím způsobem Bůh toto své království zahájí. O tom jedná následující zpráva o Ježíšově křtu, kterou Matouš vyprávěl opět trochu jinak než Marek (1,9-11) a Lukáš (3,21n).

2. Ježíšův křest (3,13-17)

Na rozdíl od Markova a Lukášova evangelia, ve kterých probíhá setkání Jana Křtitele s Ježíšem beze slov (srov. Mk 1,9; L 3,21), hovoří Matouš při této příležitosti o Ježíšově prvním slově:

„Tu přišel Ježíš z Galileje k Jordánu za Janem, aby se dal od něho pokřtít. Ale on mu bránil a říkal: ‚Já bych měl být pokřtěn od tebe, a ty jdeš ke mně?‘ Ježíš mu odpověděl: ‚Připusť to nyní; neboť tak je třeba, abychom naplnili všechno, co Bůh žádá.‘ Tu mu Jan již nebránil.“ (Mt 3,13-15)

Proč se Matouš na tomto místě tak silně odklonil od své markovské předlohy? Navrhují se různá řešení:

a) Víme, že i Jan Křtitel kolem sebe shromáždil učedníky (srov. 11,2; Mk 6,29; L 11,1). Lze tedy myslet, že došlo alespoň mezi učedníky Jana Křtitele a učedníky Ježíše k rivalitám. Přitom mohla hrát roli skutečnost, že Ježíš přišel za Janem Křtitelem, aby se od něho dal pokřtít. Nebyl to jasný důkaz toho, že se Ježíš sklonil před Janem? Chtěl by Matouš vzhledem k tomu pomocí rozhovoru mezi Janem a Ježíšem vyzdvihnout Ježíšovu převahu a zavrhnout tvrzení Janových učedníků, že Ježíš určitě nemůže být tím *Větším*, kterého Jan oznamoval ve svém kázání?

Pro tento výklad hovoří zpráva u Mt 11,2-6 (=L 7,18-23), protože je v ní rovněž zdůrazněno Ježíšovo nadřazení nad Janem Křtitelem. *Proti* tomuto výkladu hovoří ovšem to, že v celé novozákonní literatuře nenalezneme žádný přímý důkaz, že došlo skutečně k déle trvajícimu rozporu mezi prvokřesťanskými obcemi a Janovými učedníky.

b) Svatý Jeroným (asi 347-419) podává zprávu, že v tzv. Hebrejském evangeliu - zmizelém evangeliu židokřesťanů

v Egyptě - Ježíš *odmítl* dát se pokřtít Janem Křtitelem, protože si nebyl vědom žádného hříchu. Chtěl snad Matouš rozhovorem mezi Janem a Ježíšem zabránit neporozumění, že Ježíš měl „zapotřebí“ dát se pokřtít od Jana Křtitele?

Proti tomuto výkladu hovoří skutečnost, že Ježíšova nedotčenost hříchem má sice teologický význam u Pavla (srov. 2 K 5,21), ale nikoliv u Matouše. Nejpravděpodobnější je tedy třetí řešení:

c) Pro Matouše je velmi důležité, jak my, lidé, plníme Boží vůli (srov. 5,20: „Neboť vám pravím: Nebude-li vaše spravedlnost o mnoho přesahovat spravedlnost zákoníků a farizeů, jistě nevejdete do království nebeského.“) *Jak se to má stát*, ilustruje podle Matouše hned na počátku Ježíš sám svým podřízením se Janovi. Jen v postoji, ve kterém se větší sklání před menším, můžeme splnit Boží vůli. Jen tak jednáme vždy spravedlivě:

„Jen tak plníme každou spravedlnost“ (v. 15).

To musíme připustit stejně jako Jan; neboť ten, který vědomě dal tento příklad, je Boží milovaný Syn (viz SKK/NT 2, str. 21-24). Tak hovoří totiž také Matouš:

„Když byl Ježíš pokřtěn, hned vystoupil z vody, a hle, otevřela se nebesa a spatřil Ducha Božího, jak sestupuje jako holubice a přichází na něho. A z nebe promluvil hlas: ‚Toto je můj milovaný Syn, jehož jsem si vyvolil‘“ (v. 16).

Jen v postoji, ve kterém se větší sklání před menším, můžeme plnit Boží vůli. Jakmile toto bereme vážně, pochopíme, proč Bůh uvádí své království přece jenom jiným způsobem, než jak si myslel ještě Jan Křtitel ve své představě o spravedlnosti.

3. Ježíšovo pokušení (4,1-11)

Jan Křtitel nenechal lidi svého národa na pochybách: byli se svým dosavadním životním stylem, se svou dosavadní zbožností u konce. „Sekera už je na kořeni stromů; a každý strom, který nenese dobré ovoce, bude vyřazen a hozen do ohně“ (3,10).

Jak má vypadat toto *dobré* ovoce, ukázal Ježíš překvapenému Janovi tím, že se větší sklonil před menším; neboť toto jeho jednání nebylo žádnou výjimkou, nýbrž příkladem: „Jen tak plníme každou spravedlnost!“ (3,15). Tento příklad je závazný, neboť byl dán tím, který nebyl jen Boží Syn na základě „svého stávání se“ (srov. 1,18-25), nýbrž který se jako Syn Boží osvědčil *svým jednáním*.

Toto ozřejmit je cílem následujícího vyprávění o Ježíšově pokušení. Matouš je však nepřevzal z Markova evangelia (Mk 1,12-13), nýbrž z tzv. výrokového pramene (viz k tomu SKK/NT 21, str. 21-25). Zřejmě odpovídala tamnější vyprávění více tomu, co chtěl Matouš objasnit ještě před líčením Ježíšova veřejného působení.

V čem Izrael selhal, v tom se Ježíš osvědčil

Srovnáme-li příběh o pokušení, se kterým se setkáváme v Matoušově evangeliu, s příběhem v Markově evangeliu (viz k tomu SKK/NT 2, str. 24-26), jsou v něm nápadné především citáty z Písma (v. 4.6.7.10 - bez paralely u Marka). Není těžké objevit jejich smysl, neboť Ježíšem používané citáty z Písma připomínají napomínání, která dal Mojžíš Izraeli na cestu před příchodem do Zaslíbené země - jakožto důsledek plynoucí ze zkušeností Izraele na poušti.

Tak například napomínal Mojžíš *Izraele* jako *Syna Božího* (srov. Mt 4,3!):

„Připomínej si celou tu cestu, kterou tě Hospodin, tvůj Bůh, vodil po čtyřicet let na poušti, aby tě pokořil a vyzkoušel a poznal, co je v tvém srdci, zda budeš dbát na jeho přikázání, či nikoli. Pokořoval tě a nechal tě hladovět, potom ti dával jíst manou, kterou jsi neznal a kterou neznali ani tvoji otcové. Tak ti dával poznat, že člověk nežije pouze chlebem, ale že člověk žije vším, co vychází z Hospodinových úst. Po těch čtyřicet let tvůj šat na tobě nezvetšel a noha ti neotekla. Uznej tedy ve svém srdci, že tě Hospodin, tvůj Bůh, vychovával, *jako vychovává muž svého syna*. Proto budeš dbát na přikázání Hospodina, svého Boha, chodit po jeho cestách a jeho se bát.“ (Dt 8,2-6)

Podle líčení evangelia dokazuje Ježíš hned na počátku svých pokušení (Mt 4,3n), že se poučil z dějin Izraele a jedná tak, jak to *Otec* (= Bůh) očekává od *svého Syna* (= Izra-

ele). Také v druhém pokušení (v. 5-7) obstojí Ježíš ve vzpomínce na Mojžíšovo napomenutí:

„Nepokoušejte Hospodina, svého Boha, jako jste ho pokoušeli v Masse“ (Dt 6,16).

A když Ježíš také po třetí odmítne pokušitele slovem z Mojžíšových řečí na rozloučenou, jedná ještě jednou poslušněji než Izrael ve své minulosti. Neboť ačkoliv Mojžíš přikázal národu:

„Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit. Já Hospodin, tvůj Bůh, jsem Bůh zárlivě milující...“ (Dt 5,9)

nebo:

„Hospodina, svého Boha, se budeš bát, jemu budeš sloužit...“ (Dt 6,13)

I když Mojžíš dal Izraeli toto přikázání, Izrael často jednal jinak, aby pomocí cizích národů a cizích bohů zvětšil svou politickou moc, svou vojenskou sílu a své hospodářské úspěchy. Šalomoun zde byl pouze počátkem:

„Král Šalomoun si zamiloval mnoho žen cizinek, faraónovu dceru, Moábky, Amónky, Edómky, Sidónanky a Chetejky, z těch pronárodů, o nichž Hospodin Izraelcům řekl: ‚Nebudete vcházet k nim a oni nebudou vcházet k vám. Jistě by naklonili vaše srdce ke svým bohům.‘ Šalomoun k nim přilnul velkou láskou. Měl mnoho žen: sedm set kněžen a tři sta ženin. ...

Jeho ženy odklonily jeho srdce k jiným bohům, takže jeho srdce nebylo cele při Hospodinu, jeho Bohu, jako bylo srdce jeho otce Davida. Šalomoun chodil za božstvem Sidónanů Aštoretou a za ohyzdnou modlou Amónců Milkómem. Tak se Šalomoun dopouštěl toho, co je zlé v Hospodinových očích, a neoddal se cele Hospodinu jako jeho otec David.

Tedy Šalomoun vystavěl posvátné návrší Kemóšovi, ohyzdné modle Moábců, na hoře, která je naproti Jeruzalému, a Molekovi, ohyzdné modle Amónovců. Totéž udělal pro všechny své ženy cizinky, které pálily kadidlo a obětovaly svým bohům.“ (1 Kr 11,1-8)

Nebyla to zbožná nadsázka, vložil-li biblický autor kolem roku 170 př. Kr. proroku Danielovi do úst následující modlitbu za pokání:

„Zhřešili jsme a provinili se, jednali jsme svévolně, bouřili se a uchýlili od tvých přikázání a soudů. A neposlouchali jsme tvé služebníky

proroky, kteří mluvili ve tvém jménu našim králům, našim velmo-
žům, našim otcům a všemu lidu země. Na tvé straně, Panovníku, je
spravedlnost, na nás je zjevná hanba až do tohoto dne; je na každém
judském muži, na obyvatelích Jeruzaléma, na celém Izraeli, na blíz-
kých i dalekých, ve všech zemích, do nichž jsi je rozehnal pro jejich
zpronevěru, které se vůči tobě dopustili.“ (Da 9,5-7)

Na rozdíl od nevěrného jednání Izraele se Ježíš řídil také
při svém třetím pokušení Mojžíšovým příkazem. „V té
chvíli ho ďábel opustil, a hle, andělé přistoupili a obsluho-
vali ho“ (Mt 4,11).

Ježíš - pravý Izraelita

Matoušovo vyprávění o Ježíšových pokušeních na pou-
šti líčí Ježíše tedy - jinak než Marek - ne jako nového Ada-
ma, v jehož blízkosti nachází stvoření svůj původní zamýš-
lený řád (srov. SKK/NT 2, str. 24-26), nýbrž jako posluš-
ného Božího Syna. Tak si Bůh představoval Izraele! Také
v tomto ohledu se dá o Ježíšovi říci: V něm našly dějiny
Izraele své naplnění.

Na počátku jsme se ptali (nejprve v pohledu na židovství
v době přelomu): „Proč by už najednou nemělo stačit ná-
ležet do společenství těch, kteří se snažili být *jako otcové*
poslušni slova a příkazů *svého* Boha? Proč by měli opustit
toto společenství a připojit se k těm, kteří se poutali k osobě
Ježíše z Nazareta, aby tak vytvořili *církev Ježíše Krista*?“

Odpověď, kterou Matouš dosud dává na tuto otázku, je
jednoduchá. Lidé se mají vázat na Ježíše proto, že je - na
základě svého původu a jednání - Syn Boží, v jehož životě
Bůh vyzdvihl své Slovo a který nám svým životem ukazuje,
jak musíme žít, chceme-li před Bohem obstát. Trváme-li
na svém minulém konání, nemáme již budoucnost; „neboť
sekera už je na kořeni stromů“. Jsme-li však ochotni násle-
dovat Ježíše, je nám nebeské království otevřeno.

III. Nebeské království je zde! (4,12-9,34)

1. Zazářilo světlo! (4,12-25)

Ve *strukturu* svého evangelia se Matouš zpočátku opírá
ještě o Markovo evangelium. *Obsahově* ovšem mění svou
předlohu, a to nikoli nepatrně:

a) Shodně s Markem hovoří o počátku Ježíšova veřej-
ného působení v návaznosti na zatčení Jana Křtitele (v.
12n.17) a potom o povolání prvních učedníků Šimona
a Ondřeje, Jakuba a Jana (v. 18-22). Na rozdíl od Marka
zdůrazňuje Matouš však hned od počátku, že Ježíš opustil
Nazaret „a usadil se v Kafarnaum při moři, v území Zabu-
lón a Neftalím“ (v.13). Tato změna místa nebyla pro něj
v žádném případě bezvýznamná, nýbrž byla splněním sta-
rého zaslíbení pro navštívenou Galileji, jejíž obyvatelé byli
na konci 8. stol. př. Kr. z větší části odvlčeni Asyřany a kte-
rá byla „obsazena“ pohany (srov. 2 Kr 17). Když Ježíš se-
stupoval z Nazareta do Kafarnaum, vztáhl Bůh na něho své
slovo, které řekl skrze proroka:

„Země Zabalón a Neftalím,
směřem k moři, za Jordánem,
Galilea pohanů -
lid bydlící v temnotách uvidí veliké světlo;
světlo vzejde těm, kdo seděli v krajíně stínu smrti.“
(V. 14-16; srov. Iz 8,23-9,1)

Když přišel Ježíš do Kafarnaum, vyjasnil se život lidí
v Galileji. *Především* to bylo pro Matouše důležité.

b) Na rozdíl od Marka se Matouš nejprve vzdává líčení
Ježíšova působení v detailu. Významné je pro něho jen to,